

فصلنامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی - فرهنگی، دوره‌ی سوم، شماره‌ی ۳، زمستان ۹۳، صفحات ۱۸۱-۱۹۷

تأثیر اینترنت بر تحقق اهداف اجتماعی آموزش و پرورش (مطالعه‌ی موردی: دانش‌آموزان دختر دوره‌ی متوسطه‌ی شهر گرگان)

سهیلا هاشمی^۱، آمنه حسین‌زاده^۲، محمد جواد محمدی پارسا^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۵/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۹/۱۲

چکیده

نفوذ رسانه‌های جمعی و از جمله اینترنت در جوامع بشری، آن‌ها را به جوامع اطلاعاتی تبدیل کرده است. امروزه استفاده از اینترنت بخش جدایی‌ناپذیری از زندگی نسل حاضر را تشکیل می‌دهد. اقبال رو به گسترش نوجوانان و جوانان به استفاده از این پدیده در عرصه‌های مختلف (علمی، سرگرمی، تجاری، اطلاعاتی و روابط میان فردی، ...) موجب شده است که تأثیر آن بر جنبه‌های گوناگون زندگی آنان مورد توجه قرار گیرد. نظام آموزشی نیز با استفاده از این فناوری توانسته است گام‌های مؤثری در جهت پیشبرد اهداف آموزشی بردارد. با این‌حال همیشه نگرشی محفظانه به استفاده از اینترنت در نوجوانان وجود داشته‌است. بر این اساس پژوهش حاضر با عنوان بررسی تأثیر اینترنت بر تحقق اهداف آموزش و پرورش (مطالعه‌ی موردی: دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه‌ی شهرستان گرگان) انجام شده است. به این منظور از میان دبیرستان‌های دخترانه‌ی شهر گرگان به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی ۳۶۲ نفر از دانش‌آموزان انتخاب شدند و پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز پژوهش اجرا شد. یافته‌های تحقیق با آزمون T test و آزمون هم‌بستگی پیرسون با استفاده از نرم‌افزار Spss18 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق رابطه‌ی هم‌تغییری معناداری را میان استفاده از اینترنت و تحقق اهداف اجتماعی آموزش و پرورش (سه مؤلفه‌ی تقویت روابط خانوادگی، مشارکت اجتماعی، تقدّم مصالح جمعی بر مصالح فردی) آشکار نکرد. **واژه‌های کلیدی:** جامعه‌پذیری، اینترنت، آموزش و پرورش، رسانه، دوره‌ی متوسطه

^۱ عضو هیأت علمی دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران، (نویسنده مسؤل) Soheilhashemi@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد برنامه ریزی آموزشی دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران a.hoseinzadeh1390@yahoo.com

^۳ کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران، mparsa786@yahoo.com

مقدمه

فناوری اطلاعات و ارتباطات، بدون شک تحولات گسترده‌ای را در تمامی عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی بشریت به دنبال داشته و تأثیر آن بر جوامع بشری به گونه‌ای است که جهان امروز به سرعت در حال تبدیل شدن به یک جامعه اطلاعاتی است. جامعه‌ای که در آن دانایی و میزان دسترسی و استفاده مفید از دانش، دارای نقشی محوری و تعیین کننده است. گستردگی کاربرد و تأثیرات آن در ابعاد مختلف زندگی امروزی و آینده جوامع بشری به یکی از مهم‌ترین مباحث روز جهان مبدل شده و توجه بسیاری از کشورهای جهان را به خود معطوف کرده است.

فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی به سرعت ساختار اجتماعی و شیوه‌های زندگی مردم را در جهان تغییر می‌دهند و برای ایجاد «جامعه اطلاعاتی»^۱ که در آن تولید اطلاعات و دانش علمی هدف است، رو به گسترش‌اند. جوامع اطلاعاتی، زبان و ادبیات جدید و خاص خود را دارند که به کلی با ادبیات و مهارت‌های عصر کشاورزی و صنعت متفاوت است. در عصر دانایی، جوامع برای توسعه‌ی خود به تولید و عرضه‌ی اطلاعات و دانش علمی می‌پردازند. در چنین جوامعی فناوری اطلاعات و ارتباطات نفوذ و تأثیر بسیار چشمگیری در فناوری آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی و اجرای آن بر عهده دارد.

اینترنت به‌عنوان ابزاری در خدمت فناوری اطلاعات است و انتقال سریع اطلاعات از سراسر جهان را برای کاربران خود آسان ساخته‌است. با رشد روزافزون اینترنت و افزایش شمار کاربران آن، شناخت و بررسی تأثیرات استفاده از این فناوری در عرصه‌های مختلف الزامی است. اینترنت وسیله‌ی ارتباط چندرسانه‌ای است که در درون خود دنیایی از اطلاعات را جای داده و چندین رسانه را، مثل تلویزیون، وسایل چاپی، تلفن و . . . ادغام کرده‌است. اینترنت دارای خاصیت برقراری ارتباط دوطرفه بوده و کاربران اینترنتی می‌توانند با افراد مختلف هر قشری، نژادی و قومیتی به بحث و گفت‌وگو بپردازند و در این فضای گفتمان، با آزادی کامل نظرهای خود را بیان کنند و در این محیط‌ها یک محیط مجازی خلق می‌گردد که در درون آن می‌توان احساسات و عواطف خود را بیان کرد، از کاربران در زمینه‌های مختلف راهنمایی گرفت یا خود را به صورت شخصیت‌های دیگر معرفی کرد (زنجان‌زاده و محمد جوادی، ۱۳۸۴).

اقبال نسل جوان کشور به اینترنت روز به روز در حال گسترش است. نظام آموزشی کشور نیز به سمت استفاده از این فناوری در خدمت فرایند آموزش، سوق یافته‌است. دیگر فرایند یادگیری و

^۱ Information Society

آموزش محدود به مدارس و کلاس‌های درس نیست بلکه گستره‌ی عظیم اطلاعات موجود در فضای اینترنت راه را برای جویندگان اطلاعات هموار ساخته است. لذا بایستی بررسی کرد که آیا استفاده از این تکنولوژی در خدمت اهداف نظام آموزشی است یا خیر؟ در میان اهداف نظام آموزشی، اهداف اجتماعی از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا هر فرد برای ورود به اجتماع نیاز دارد که یک سلسله مراحل رشد اجتماعی را طی کند و این امر در نظام آموزشی تحقق می‌یابد. دوره‌ی متوسطه زمان مناسب آماده‌سازی نوجوان برای ورود به جامعه و یا جامعه‌پذیری^۱ است.

جامعه‌پذیری فرایند مستمر یادگیری است که به موجب آن افراد ضمن آشنا شدن با نظام از طریق کسب اطلاعات و تجربیات به وظایف، حقوق و نقش‌های خویش خصوصاً وظایف در جامعه پی می‌برند. در این فرایند ارزش‌ها، نهادها، اعتقادات و آداب و رسوم از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد و امکان دارد در جریان این انتقال تغییرات یا تعدیل‌هایی نیز صورت‌گیرد (مهرابی، ۱۳۸۰).

در این زمینه هر عاملی که در جامعه‌پذیری نوجوان نقش دارد از قبیل خانواده، نظام آموزشی، رسانه و ... بایستی مورد توجه قرارگیرد. رسانه نقش به‌سزایی در این زمینه ایفا می‌کند؛ زیرا بر همه‌ی عوامل دیگر فرایند جامعه‌پذیری نفوذ یافته‌است. باید دید آیا می‌شود از رسانه در جهت تقویت مؤلفه‌های دیگر جامعه‌پذیری استفاده کرد یا بایستی نفوذ این پدیده را در عرصه‌های مختلف تحت کنترل قرار داد. نظرهای ضد و نقیضی در مورد تأثیرات مثبت و منفی رسانه از جمله اینترنت وجود دارد که هیچ کدام نظر قطعی در مورد استفاده یا عدم استفاده از آن را نداده‌اند. همین مسأله بیان‌کننده‌ی این موضوع است که رسانه و از جمله اینترنت در کنار نتایج مثبتی که به بار می‌آورد نتایج منفی را نیز در بر دارد؛ لذا استفاده از آن بایستی همراه با تحقیق و بررسی آثار و نتایج آن باشد.

با توجه به اهمیت عوامل جامعه‌پذیری در تحقق اهداف اجتماعی، در این پژوهش، قصد براین است تأثیر اینترنت بر تحقق اهداف مورد بررسی قرار گیرد. بررسی آثار و پیامدهای کاربرد اینترنت، در عرصه‌های مختلف حائز اهمیت است؛ از آن‌جا که هم نظام آموزشی و هم رسانه‌های جمعی اعمالی را برای اجتماعی‌کردن دانش‌آموزان انجام می‌دهند، سؤال این‌جاست که این رسانه‌ها به خصوص چه نقشی در تحقق اهداف اجتماعی نظام آموزش و پرورش (مؤلفه‌های «سعی در

^۱ Socialization

تقویت روابط خانوادگی»، «مقدم شمردن مصالح اجتماعی بر مصالح فردی» و «مشارکت منظم در فعالیت‌های اجتماعی» در دوره‌ی متوسطه ایفا می‌کند؟

سؤال‌های پژوهش

۱- آیا میان دختران کاربر و غیرکاربر اینترنت در مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی تفاوت وجود دارد؟

۲- آیا میان دختران کاربر و غیرکاربر اینترنت در مقدم‌شمردن مصالح اجتماعی بر مصالح فردی شان تفاوت وجود دارد؟

۳- آیا میان دختران کاربر و غیرکاربر اینترنت در تقویت روابط خانوادگی تفاوت وجود دارد؟

چهار چوب نظری

اهداف اجتماعی آموزش و پرورش

به‌منظور کاربردی‌تر کردن اهداف اجتماعی آموزش و پرورش که در ششصد و بیست و ششمین جلسه‌ی شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۷/۷/۳۰ به تصویب رسید، مؤلفه‌هایی از آن استخراج شده است که عبارتند از: «سعی در تقویت روابط خانوادگی»، «سعی در تقویت روابط با دوستان»، «خیرخواهی و سعه‌ی صدر»، «مشارکت منظم در فعالیت‌های اجتماعی»، «گرایش به توسعه‌ی یک‌پارچگی اجتماعی»، «قانون‌گرایی»، «میهن‌دوستی»، «ایثار و از خودگذشتگی»، «تقدم مصالح اجتماعی بر مصالح فردی» (اسماعیل پور، ۱۳۸۶). این پژوهش به سه مؤلفه‌ی «سعی در تقویت روابط خانوادگی»، «مشارکت منظم در فعالیت‌های اجتماعی»، «تقدم مصالح اجتماعی بر مصالح فردی» می‌پردازد.

روابط خانوادگی^۱

فیتز پاتریک^۲ و ریچی^۳ (۱۹۹۰) دو بعد زیربنایی جهت‌گیری گفت و شنود^۴ و جهت‌گیری هم‌نوایی^۵ را در الگوهای ارتباط خانوادگی شناسایی کرده‌اند. آن‌ها جهت‌گیری گفت و شنود را «میزانی که خانواده‌ها شرایطی را فراهم می‌آورند که در آن همه اعضای خانواده تشویق به شرکت آزادانه و راحت در تعامل، بحث و تبادل نظر درباره طیف وسیعی از موضوعات شوند» تعریف کرده‌اند. جهت‌گیری هم‌نوایی در این نظریه عبارتست از «میزانی که خانواده‌ها شرایط همسان بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید را مورد تأکید قرار می‌دهند» (کوئرنر و فیزپاتریک، ۱۹۹۷، کوروش‌نیا، لطیفیان، ۱۳۸۶).

ترکیب این دو بعد چهارالگوی ارتباط خانوادگی را شکل می‌دهد، هر الگو نوع خاصی از خانواده را توصیف می‌کند. این چهار الگو یا چهار نوع خانواده از ترکیب وضعیت‌های زیاد یا کم بر روی پیوستارهای دوبعد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی حاصل می‌شوند که عبارتند از: خانواده‌های کثرت‌گرا، خانواده‌های توافق‌کننده، خانواده‌های حفظ‌کننده، و خانواده به حال خود واگذارنده (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۱۹۹۷، کوروش‌نیا، لطیفیان، ۱۳۸۶).

جدول شماره‌ی یک-الگوهای خانوادگی کوئرنر و فیتزپاتریک

جهت‌گیری گفت و شنود			
زیاد کم			
حفظ‌کننده	توافق‌کننده	زیاد	جهت‌گیری هم‌نوایی
به حال خود واگذارنده	کثرت‌گرا	کم	

برخی در توصیف ارتباطات خانوادگی به دو عنصر هم‌بستگی^۶ و اقتدار^۷ بیش‌تر توجه کرده‌اند. هم‌بستگی یا انسجام بیان‌کننده‌ی میزان دل‌بستگی، صمیمیت و روابط عاطفی میان اعضای خانواده است و به بیان ساده‌تر بیان‌کننده‌ی آن است که افراد خانواده تا چه حد یک‌دیگر را دوست دارند و احساس نزدیکی می‌کنند. اقتدار نشانه‌ی سلسله‌مراتب تصمیم‌گیری یا قدرت تحت تأثیر قرار دادن

¹ Family Relationships² Fitz Patrick³ Richie⁴ Conversation Orientation⁵ Conformity Orientation⁶ Cohesion⁷ Power

دیگر اعضای خانواده است و به معنای آن است که در خانواده چه کسی بالاترین مرجع تصمیم‌گیری است و پس از آن به ترتیب چه کسانی نقش مهم‌تری در این زمینه دارند. در این باره اعتقاد بر آن است که از ترکیب دو بعد هم‌بستگی و اقتدار دو ترکیب خانوادگی متفاوت شکل می‌گیرد. خانواده‌های متوازن که در آن میزان هم‌بستگی بالا و ساختار تصمیم‌گیری شکل سازمان یافته‌تری دارد و خانواده‌های غیر متوازن که در آن‌ها هم‌بستگی پایین و تصمیم‌گیری شکل افراطی دارد، یعنی کاملاً یک طرفه است یا کاملاً باز است (جوکار، ۱۳۷۸).

انواع خانواده^۱

لطف آبادی (۱۳۸۱)، پنج نوع خانواده را از یک‌دیگر تفکیک کرده است که عبارتند از: خانواده‌ی منسجم^۲ و صمیمی، خانواده‌ی پاسخ‌گو^۳، خانواده‌ی بی‌تفاوت^۴، خانواده‌ی مستبد^۵ و خانواده‌ی آشفته^۶. هر گروه از این خانواده‌ها ویژگی خاص خود را دارند و فرزندان نوجوان و جوان آن‌ها نیز، بر حسب آن‌که متعلق به کدام دسته از این خانواده‌ها باشند، نگرش ویژه‌ای نسبت به والدین خود ابراز داشته‌اند (نوروزی، ۱۳۸۲).

مشارکت منظم در فعالیت‌های اجتماعی

مفهوم مشارکت

مشارکت را نوعی کنش هدفمند در فرایند تعاملی میان فرد و محیط اجتماعی او در جهت نیل به هدف‌های معین و از پیش تعیین شده تعریف کرده‌اند. از حیث مفهومی واژه‌ی مشارکت به معنای شراکت و همکاری در کاری، امری یا فعالیتی و حضور در جمع، گروه و سازمان جهت بحث و تصمیم‌گیری چه به صورت فعال و چه به صورت غیرفعال است. در مجموع، جوهره‌ی اصلی مشارکت را باید در فرایند درگیری، فعالیت و تأثیرپذیری دانست (علوی‌تبار، ۱۳۷۹ به نقل از علی‌پور، زاهدی، شیانی، ۱۳۸۸).

¹ Family Types

² Coherent Family

³ Responsive Family

⁴ Apathetic Family

⁵ Authoritarian Family

⁶ Chaotic Family

اوکلی^۱ و مارسدن^۲ (۱۹۸۹) از مشارکت سه تفسیر ارائه داده‌اند:

- (۱) شرکت داوطلبانه‌ی مردم در برنامه‌های عمومی؛
- (۲) برانگیختن احساسات مردم و افزایش درک و توان آنان؛
- (۳) دخالت در فرایندهای تصمیم‌گیری، اجرا و سهیم‌شدن عامه‌ی مردم در منافع طرح‌ها و ارزشیابی آن‌ها (علی‌پور، زاهدی و شبانی، ۱۳۸۸).

مشارکت اجتماعی

مشارکت اجتماعی نوعی ادراک اجتماعی است که مک‌میلیان^۳ و چریس^۴ (۱۹۸۶) در چهار بعد در نظر گرفته‌اند: عضویت به معنای تعلق به بخشی از جامعه، فرصت برای تأثیر گذاشتن و سهیم شدن دو جانبه در تأثیرگذاری، ارضای نیازهای افراد در همکاری با دیگران و سهیم شدن در ارتباطات عاطفی که به روابط مثبت می‌انجامد (خراسانی و هم‌کاران، ۱۳۹۱). مشارکت اجتماعی را «نوعی کنش هدفمند در فرایند تعاملی میان فرد و محیط اجتماعی او در جهت نیل به اهداف معین و از پیش تعیین‌شده تعریف کرده‌اند. فرایندی که افراد جامعه به صورت آگاهانه، داوطلبانه و جمعی، با در نظر داشتن اهداف معین و مشخص که منجر به سهیم شدن آن‌ها در منابع اجتماعی می‌شود، در آن شرکت می‌کنند» (دهقان و غفاری، ۱۳۸۴ به نقل از قلی زاده و هم‌کاران، ۱۳۹۰).

تقدم مصالح جمعی بر فردی

مفهوم فردگرایی

فردگرایی در طول تاریخ از مفهومی مثبت به مفهومی منفی تبدیل شده و در دوره‌هایی به عنوان گذار از اخلاق قبیله‌ای و جمع‌گرایی احساسی، یکی از شاخص‌های توسعه بوده است. اما در نیمه‌ی دوم قرن بیستم، فردگرایی افراطی و بی‌توجهی به منافع جمعی، به عنوان یک شاخص منفی مورد توجه قرار گرفته است (جوادی یگانه و هاشمی، ۱۳۸۴).

فردگرایی مثبت معمولاً یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه یافتگی تلقی می‌شود و معطوف به خودباوری، خودشکوفایی، اعتماد به نفس، استقلال فردی، خودآثربخشی، احترام به خود و ... است.

¹ Avkly

² Marsden

³ Mcmillian

⁴ Charis

فردگرایی منفی را می‌توان خودمداری نامید (تری یاندریس، ۱۹۸۸ به نقل از جوادی یگانه و هاشمی، ۱۳۸۴).

مفهوم جمع‌گرایی

رفتار جمعی و در نظر گرفتن مصالح دیگران را می‌توان با دو رویکرد عمده تبیین کرد. یک دسته از این رویکردها بر خیرجمعی و عمل اخلاقی تأکید دارند و دسته‌ی دیگر بر عمل عقلانی. الف) رویکرد اخلاقی: بسیاری از متفکران اجتماعی پاسخ این سؤال را که چگونه علی‌رغم تضاد خلق و خواها و منافع فردی، جنگ همه علیه همه در نمی‌گیرد، را در مسأله‌ی اخلاق یافته‌اند. مباحث اخلاقی نیز، به دو نوع شناختی و عاطفی تقسیم می‌شود (جوادی یگانه و هاشمی، ۱۳۸۴). ب) رویکرد انتخاب عقلانی: این رویکرد ارتباط متقابل افراد جامعه را بر پایه‌ی عقل می‌داند و بر اساس آن، فرد رفتاری را انتخاب می‌کند که بیش‌ترین فایده را برای او دارد (کلمن، ۱۳۷۷؛ هرسنی، ۱۹۷۶، به نقل از جوادی یگانه، هاشمی ۱۳۸۴). براساس این نظریه افراد (در محدوده شناخت خود، و با جهت‌گیری‌های هنجاری و ارزشی، و در چارچوب ساختارهای اجتماعی)، هنگام مواجهه با موقعیتی متعارض (تعارض میان نفع فردی و نفع جمعی)، گزینه‌ای را انتخاب می‌کنند که برایشان بیش‌ترین نفع را داشته باشد و این انتخاب برای جامعه نیز مناسب است (همان منبع). در این پژوهش مفهوم منفی فردگرایی و انتخاب عقلانی مدنظر است. انتخاب عقلانی مبنای نظری دوراهی اجتماعی است که در ادامه به تبیین مبحث دوراهی اجتماعی پرداخته می‌شود.

دوراهی اجتماعی

دوراهی اجتماعی موقعیتی است که در آن، فرد با دو گزینه روبه‌روست: هم‌یارانه و غیرهم‌یارانه. برای هر فرد رفتار غیرهم‌یارانه نفع بیش‌تری را به دنبال دارد، اما اگر تعداد قابل توجهی از افراد، غیرهم‌یارانه رفتارکنند، همه نسبت به وقتی که هم‌یارانه رفتار می‌کردند، متحمل ضرر بیش‌تری می‌شوند (جوادی یگانه و هاشمی، ۱۳۸۴). دوراهی اجتماعی را می‌توان موقعیتی تعریف کرد که هر عضو یک گروه یا جامعه، در آن موقعیت با دو گزینه روبه‌روست و یکی از این دو گزینه را تقریباً اجباری باید انتخاب کند: غیرهم‌یارانه یا تخریبی (که جستجوی نفع فردی است) و هم‌یارانه یا تعاونی (که جستجوی نفع جمعی، یا جستجوی نفع فردی از طریق نفع جمعی است).

روش پژوهش

روش پژوهش در این تحقیق، توصیفی از نوع علی - مقایسه‌ای است. روش توصیفی اساسی‌ترین روش تحقیق کمی است. این روش شامل توصیف ویژگی‌های افراد یا پدیده‌های دیگر در یک نمونه‌ی خاص است.

بررسی داده‌ها و جداول توصیفی تحقیق

آزمون تی استودنت برای دو نمونه‌ی مستقل کاربر و غیرکاربر اینترنت

H_0 بیان‌کننده‌ی این مطلب است که متغیر مستقل استفاده از اینترنت تأثیری بر مؤلفه‌های اهداف اجتماعی آموزش و پرورش (تقویت روابط خانوادگی، مشارکت اجتماعی و تقدم مصالح جمعی بر فردی) ندارد.

H_1 بیان‌کننده‌ی این مطلب است که متغیر مستقل استفاده از اینترنت تأثیر بر مؤلفه‌های اهداف اجتماعی آموزش و پرورش (تقویت روابط خانوادگی، مشارکت اجتماعی و تقدم مصالح جمعی بر فردی) دارد.

جدول شماره‌ی دو-آزمون تی دو نمونه مستقل (کاربر و غیرکاربر اینترنت) مؤلفه تقویت روابط خانوادگی

		آزمون لوین برای همسانی واریانس‌ها		تی تست برای دو نمونه مستقل				
		F	Sig	t	درجه آزادی	Sig. (2-tailed)	اختلاف میانگین‌ها	اختلاف خطای استاندارد
تقویت روابط خانوادگی	واریانس‌های همسان	۲/۲۰۰	۰/۱۳۹	-۰/۴۱۷	۳۸۸	۰/۶۷۷	-۰/۰۲۷۸۳	۰/۰۶۶۶۷
	واریانس‌های غیر همسان			-۰/۴۲۵	۳۵۱/۵۸۸	۰/۶۷۱	-۰/۰۲۷۸۳	۰/۰۶۵۵۱

جدول شماره‌ی دو نشان‌دهنده‌ی آزمون تی استودنت مربوط به مؤلفه‌ی تقویت روابط خانوادگی است. ابتدا تست لوین برای تشخیص همسانی یا غیر همسانی واریانس‌ها گرفته می‌شود. چون سطح معنی‌داری مؤلفه‌ی تقویت روابط خانوادگی برابر ۰/۱۳۹ است، فرض H_0 تأیید می‌شود و واریانس‌ها برابر هستند. بر این اساس ردیف مربوط به واریانس‌های برابر را دنبال

می‌کنیم. پس از آن آزمون تی می‌گیریم؛ چون سطح معنی‌داری این مؤلفه بیش‌تر از ۰/۰۵ یعنی برابر با ۰/۶۷۷ نتیجه می‌گیریم که H_0 که بیان‌کننده‌ی برابر بودن میانگین‌های دو جامعه است تأیید می‌شود. این نتیجه بیان‌کننده‌ی این مطلب است که متغیر مستقل استفاده از اینترنت تأثیری بر مؤلفه‌ی تقویت روابط خانوادگی ندارد.

جدول شماره‌ی سه-آزمون تی دو نمونه مستقل (کاربر و غیرکاربر اینترنت) مؤلفه‌ی مشارکت اجتماعی

		آزمون لوین برای هم‌سانی نی واریانس‌ها		تی تست برای دو نمونه‌ی مستقل				
		F	Sig	t	درجه آزادی	Sig. (2-tailed)	اختلاف میانگین‌ها	اختلاف خطای استاندارد
مشارکت اجتماعی	واریانس‌های هم‌سان	۱/۳۸۴	۰/۲۴۰	-۰/۱۳۹	۳۸۸	۰/۸۹۰	-۰/۰۰۸۰۷	۰/۰۵۸۲۰
	واریانس‌های غیر هم‌سان			-۰/۱۳۸	۳۲۲/۶۱۲	۰/۸۹۱	-۰/۰۰۸۰۷	۰/۰۵۸۷۰

جدول شماره‌ی سه بیان‌کننده‌ی آزمون تی استودنت مربوط به مؤلفه‌ی مشارکت اجتماعی است. ابتدا تست لوین برای تشخیص هم‌سانی یا غیر هم‌سانی واریانس‌ها گرفته می‌شود. چون سطح معنی‌داری مؤلفه‌ی مشارکت اجتماعی برابر ۰/۲۴ است، فرض H_0 تأیید می‌شود و واریانس‌ها برابر می‌باشند. بر این اساس ردیف مربوط به واریانس‌های برابر را دنبال می‌کنیم. پس از آن آزمون تی تست می‌گیریم؛ چون سطح معنی‌داری این مؤلفه بیش‌تر از ۰/۰۵ یعنی برابر با ۰/۸۹ نتیجه می‌گیریم که H_0 که بیان‌کننده‌ی برابر بودن میانگین‌های دو جامعه است تأیید می‌شود. این نتیجه بیان‌کننده‌ی این مطلب است که متغیر مستقل استفاده از اینترنت تأثیری بر مؤلفه‌ی مشارکت اجتماعی ندارد.

جدول شماره‌ی چهار-آزمون تی دو نمونه مستقل (کاربر و غیرکاربر اینترنت) مؤلفه‌ی تقدم مصالح جمعی بر فردی

		آزمون لوین برای هم‌سانی واریانس‌ها		تی تست برای دو نمونه‌ی مستقل				
		F	Sig	t	درجه آزادی	Sig. (2-tailed)	اختلاف میانگین‌ها	اختلاف خطای استاندارد
تقدم مصالح جمعی بر فردی	واریانس‌های هم‌سان	۰/۲۷۸	۰/۵۹۸	۱/۱۲۹	۳۸۸	۰/۲۶۰	۰/۰۶۲۵۷	۰/۰۵۵۴۲
	واریانس‌های غیر هم‌سان			۱/۱۱۶	۳۱۸/۸۱۶	۰/۲۶۵	۰/۰۶۲۵۷	۰/۰۵۶۰۷

جدول شماره‌ی چهار نشان‌دهنده‌ی آزمون تی استودنت مربوط به مؤلفه‌ی تقدم مصالح جمعی بر فردی است. ابتدا تست لوین برای تشخیص هم‌سانی یا غیر هم‌سانی واریانس‌ها گرفته می‌شود. چون سطح معنی‌داری مؤلفه‌ی تقدم مصالح جمعی بر فردی برابر ۰/۵۹ است، فرض H_0 تأیید می‌شود و واریانس‌ها برابر هستند. بر این اساس ردیف مربوط به واریانس‌های برابر را دنبال می‌کنیم. پس از آن آزمون تی تست می‌گیریم؛ چون سطح معنی‌داری این مؤلفه بیش‌تر از ۰/۰۵ یعنی برابر با ۰/۲۶ نتیجه می‌گیریم که H_0 که بیان‌کننده‌ی برابر بودن میانگین‌های دو جامعه است تأیید می‌شود. این نتیجه بیان‌کننده‌ی این مطلب است که متغیر مستقل استفاده از اینترنت تأثیری بر مؤلفه‌ی تقدم مصالح جمعی بر فردی ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در پاسخ به سؤال تحقیق مبنی بر این‌که آیا میان دختران کاربر و غیر کاربر اینترنت در تقویت روابط خانوادگی تفاوت وجود دارد؟ از آزمون تی استودنت برای این دو نمونه‌ی مستقل استفاده شد.

جدول شماره‌ی دو جدول آزمون تی دو نمونه‌ی مستقل (کاربر و غیرکاربر اینترنت) برای مؤلفه‌ی تقویت روابط خانوادگی است که نشان‌دهنده‌ی برابر بودن میانگین‌های دو جامعه است. این نتیجه بیان‌کننده‌ی این مطلب است که متغیر مستقل استفاده از اینترنت تأثیری بر مؤلفه‌ی تقویت روابط خانوادگی ندارد.

شاید بتوان بیان کرد که وجود ارتباطات فامیلی قوی خانواده‌های ایرانی به دلیل تصوّر مثبتی که فرزندان نسبت به والدین خود دارند و وجود احکام مذهبی که احترام به پدر و مادر را از اصول اساسی خوانده است، باعث می‌شود این ارتباط قوی باشد و عاملی مانند رسانه نتواند خدشه‌ای به این رابطه وارد کند. این نتیجه در تحقیقات موراهاانو مارتین^۱ (۱۹۹۸) هم دیده می‌شود که افراد خانواده‌های سنتی زمان بیش‌تری را در کنار هم سپری می‌کنند و اوقات فراغت بیش‌تری را با هم می‌گذرانند؛ این مسأله به خصوص در میان دختران جوان دیده می‌شود که تمایل به گذراندن اوقات با خانواده و به ویژه مادر خویش دارند (پورشه‌ریاری، ۱۳۸۵).

برای پاسخ به سؤال بعدی که در تحقیق مطرح شده بود که آیا میان دختران کاربر و غیر کاربر اینترنت در مشارکت اجتماعی‌شان تفاوت وجود دارد؟ نیز از آزمون تی استفاده شد.

جدول شماره‌ی سه بیان‌کننده‌ی آزمون تی استودنت مربوط به مؤلفه‌ی مشارکت اجتماعی است. در این آزمون نیز برابر بودن میانگین‌های دو جامعه تأیید می‌شود. این نتیجه نیز بیان‌کننده‌ی این مطلب است که متغیر مستقل استفاده از اینترنت تأثیری بر مؤلفه‌ی مشارکت اجتماعی ندارد.

مشارکت اجتماعی نوعی ادراک اجتماعی است که مک میلیان و چریس (۱۹۸۶) در چهار بعد در نظر گرفته‌است: عضویت به معنای تعلق به بخشی از جامعه، فرصت برای تأثیر گذاشتن و سهمی شدن دو جانبه در تأثیرگذاری، ارضای نیازهای افراد در هم‌کاری با دیگران و سهمی شدن در ارتباطات عاطفی که به روابط مثبت منجر می‌شود (خراسانی و هم‌کاران، ۱۳۹۱). بر پایه‌ی این تعریف از مشارکت و همچنین نتیجه‌ی حاصل از این پژوهش به نظر می‌رسد، مزایای مشارکت اجتماعی برای دانش‌آموزان باعث شده‌است که به اهمیت آن واقف گردند و عامل مداخله‌گری مانند اینترنت که شاید در بردارنده‌ی روحیه‌ی انزوای اجتماعی است؛ نتواند تأثیری بر میزان آن در دانش‌آموزان مورد نظر داشته باشد. به عبارتی مشارکت در نظر اکثر دانش‌آموزان بسیار مهم تلقی شده و این امر موجب شده است در میان کاربران و غیرکاربران اینترنت تفاوتی مشاهده نشود.

در ادامه برای پاسخ به آخرین پرسش تحقیق که عبارتند از آیا میان دختران کاربر و غیر کاربر اینترنت در تقدم مصالح جمعی بر مصالح فردی تفاوت وجود دارد؟ در جدول شماره‌ی چهار نیز از آزمون تی استودنت استفاده شد. در این آزمون نیز برابری میانگین‌های دو جامعه‌ی آماری تأیید شد و متغیر مستقل اینترنت در این مؤلفه نیز بدون تأثیر تشخیص داده شد.

^۱ Morahan & Martin

یکی از عوامل انتخاب مصالح جمعی در موقعیت دوراهی اجتماعی عامل موقعیتی است که عبارتند از: اعتماد به هم‌کاری دیگران، اثربخشی عمل جمعی، نفع جمعی دراز مدت، پاداش عمل جمع‌گرایانه و تنبیه عمل فردگرایانه، شرایط رقابتی یا هم‌یارانه موقعیت، ارتباط با دیگران، آگاهی از دوراهی اجتماعی و پیامدهای غیرهم‌یارانه در آن، تأثیر تجربه‌ی قبلی (جوادی یگانه و هاشمی، ۱۳۸۴) که اهمیت توجه به مصالح جمعی را دو چندان می‌کند، شاید یکی دیگر از دلایل بی‌تأثیری اینترنت بر دختران کاربر و غیر کاربر اینترنت، اهمیت موضوع باشد.

از ابتدای نفوذ اینترنت و رسانه در جوامع بشری محققان پژوهش‌های بسیاری در مورد تأثیر این پدیده بر زندگی نسل حاضر انجام داده‌اند. این تحقیقات همیشه در دو طیف دیدگاه مثبت و منفی به این پدیده قرار دارند. پاره‌ای از این پژوهش‌ها اینترنت را عامل مخرب در ارتباطات انسانی می‌دانند (پورشهریاری، ۱۳۸۶)، (نادمی و سعیدی رضوانی، ۱۳۸۵) و گروهی دیگر رسانه و از جمله اینترنت را عاملی برای گسترش روابط انسانی قلمداد می‌کنند (محسنی، دوران و سهرابی، ۱۳۸۵). با توجه به نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر می‌توان بیان کرد که متغیر مستقل اینترنت تأثیری بر روابط انسانی در محدوده مورد بررسی ندارد. با استفاده از این نتایج بایستی به دنبال عوامل تأثیرگذار دیگری بر روابط انسانی نسل حاضر بود. نوع استفاده از این وسیله‌ی ارتباطی مانند هر وسیله‌ی دیگری در نتایج آن تأثیرگذار است. استفاده‌ی بیش از حد متعارف از اینترنت باعث اعتیاد به این پدیده می‌شود و نتایج جبران‌ناپذیری بر زندگی افراد می‌گذارد. دو مقوله‌ی اعتیاد اینترنتی و انزوای اجتماعی بیش‌ترین تحقیقات و پژوهش‌ها را در حوزه‌ی رسانه به خود اختصاص داده که در آن‌ها اعتدال در استفاده از این پدیده رعایت نشده‌است. فلذا با بهره‌گیری صحیح از این وسیله‌ی ارتباطی که مورد نیاز نسل حاضر است می‌توان از آثار مهم آن سود جست. در کشور ما در آینده‌ای نزدیک مدارس متوسطه نیز به سمت هوشمندسازی و استفاده از اینترنت در فضای مدرسه پیش می‌روند. ما می‌توانیم با برنامه‌ریزی و آموزش استفاده‌ی صحیح از این پدیده ترس از ورود آن را به مدارس کاهش داده و شاهد تأثیر مثبت آن بر دانش‌آموزان باشیم.

محدودیت تحقیق

این پژوهش هم‌هی جامعه‌ی دختران، در دوره‌های سنی مختلف را شامل نشده است و تنها در سطح دبیرستان‌های دخترانه‌ی شهرستان گرگان انجام شده و نمی‌توان نتایج آن را به دوره‌های دیگر تحصیلی تعمیم داد.

در این پژوهش همه‌ی مؤلفه‌های مربوط به اهداف اجتماعی آموزش و پرورش مورد بررسی قرار نگرفته است و نیازمند پژوهشی جامع در این زمینه است. این پژوهش تنها دختران کاربر و غیر کاربر اینترنت را با یکدیگر مقایسه کرده است و در مورد پسران تحقیقی صورت نگرفته است. در این پژوهش میان کاربران و غیرکاربران در ساخت‌های خانوادگی جداگانه تفکیکی صورت نگرفته و بررسی انجام نشده است.

پیشنهادها

در این قسمت پیشنهادهای تحقیق که شامل دو قسمت پیشنهادهای پژوهشی و اجرایی است ارائه می‌شود.

پیشنهادهای اجرایی

۱- نتایج پژوهش حاکی از این بود که رابطه‌ای میان استفاده از اینترنت و مشارکت اجتماعی و تقدم مصالح جمعی بر فردی دانش‌آموزان وجود ندارد. لذا بدون سوگیری نسبت به اینترنت، می‌توان نحوه‌ی استفاده‌ی درست از آن را به دانش‌آموزان و معلمان برای پیشبرد اهداف آموزشی، آموزش داد.

۲- نتایج پژوهش نشان می‌دهد که رابطه‌ای میان استفاده از اینترنت و روابط خانوادگی دانش‌آموزان وجود ندارد. بر همین اساس مدارس می‌توانند فعالیت‌های مربوط به انجام پروژه‌های تحقیقاتی توسط دانش‌آموزان که نیاز به استفاده از اینترنت در فضای خارج از مدرسه دارد را بدون نگرانی گسترش دهند.

۳- نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد رابطه‌ای میان استفاده از اینترنت و مشارکت اجتماعی دانش‌آموزان وجود ندارد. بر همین اساس می‌توان اشکال جدیدی از مشارکت را از طریق فضاهای مجازی در میان دانش‌آموزان ترویج داد.

پیشنهاد پژوهشی

۱- پیشنهاد می‌شود برای بررسی تأثیر اینترنت تنها به دوره‌ی دبیرستان محدود نشود بلکه می‌توان تحقیقات طولی در دوره‌های زمانی از دوره‌ی راهنمایی تا متوسطه انجام شود.

- ۲- پیشنهاد می‌شود که پژوهشی کیفی با استفاده از مصاحبه و مشاهده در زمینه تأثیر رسانه‌های گروهی بر دانش آموزان دوره‌های مختلف انجام شود.
- ۳- پیشنهاد می‌شود تأثیر استفاده از اینترنت بر تحقق اهداف آموزشی نیز مورد بررسی قرار گیرد.
- ۴- پیشنهاد می‌شود پژوهشی کیفی با استفاده از مصاحبه و مشاهده در زمینه تأثیر رسانه بر تحقق اهداف اجتماعی و اخلاقی آموزش و پرورش انجام شود.
- ۵- پیشنهاد می‌شود پژوهشی در زمینه تأثیر اینترنت بر تحقق اهداف آموزش و پرورش دانش آموزان با توجه به تأثیر جنسیت در سطح دبیرستان‌های دخترانه و پسرانه انجام شود.
- ۶- پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی در قالب تحلیل مسیر و بررسی نقش متغیرهای اصلی و واسطه‌ای بر تحقق اهداف اجتماعی انجام شود.

منابع

۱. ابراهیم آبادی، حسین (۱۳۸۸) «الگوی استفاده از اینترنت، محیط یادگیری و بافت فرهنگی و اجتماعی»، *فصلنامه‌ی تعلیم و تربیت*، دوره‌ی دوم، شماره‌ی ۷، ص ۹۷-۱۱۸.
۲. اسماعیل پور، خلیل؛ ملکی، حسن (۱۳۸۵) «مقایسه نگرش و مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان دوره‌ی متوسطه مدارس دولتی و نمونه‌ی دولتی شهرستان‌های استان تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۵-۱۳۸۶»، *فصلنامه‌ی روانشناسی و علوم تربیتی*، ۱۵۶-۱۳۷.
۳. پورشهریاری، مه‌سیما (۱۳۸۵) «مقایسه‌ی افسردگی، انزوای اجتماعی و ارتباطات خانوادگی دانش آموزان دختر کاربر و غیر کاربر اینترنتی دبیرستان‌های تهران»، *مطالعات روانشناختی*، دوره‌ی ۳، ش ۲، ص ۴۹-۶۴.
۴. جوادی یگانه، محمد رضا؛ هاشمی، سید ضیاء (۱۳۸۴) «تعارض منافع فردی و نفع جمعی (دو راهی اجتماعی) و عوامل مؤثر آن»، *فصلنامه‌ی علوم اجتماعی*، ش ۲۶، ص ۱۴۱-۱۵۴.
۵. جوکار، بهرام (۱۳۷۸) «بررسی ادراک نوجوانان از هم‌بستگی و اقتدار در روابط خانوادگی»، *مجله‌ی علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، شماره‌ی ۱، ص ۴۳-۶۴.
۶. خراسانی، محمد مظلوم؛ نوغانی، محسن؛ خلیفه، محمد رضا (۱۳۹۱) «بررسی میزان مشارکت اجتماعی مردم در شهر مرودشت و عوامل مؤثر بر آن در سال ۱۳۸۷»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، سال بیست و سوم، ش ۴۵، ص ۵۱-۸۰.
۷. صالحی امیری، سید رضا؛ عظیمی دولت آبادی، امیر (۱۳۸۸) «بررسی موردی نظریه‌ی امیل دور کیم: آموزش و پرورش و انسجام اجتماعی» *مجله‌ی رشد*، دوره‌ی ۱۳، ش ۱، ص ۱۰-۱۷.
۸. علی‌پور، پروین؛ زاهدی، محمد جواد؛ شیان، ملیحه (۱۳۸۸) «اعتماد و مشارکت (بررسی رابطه میان اعتماد و مشارکت اجتماعی در شهر تهران)»، *جامعه‌شناسی ایران*، شماره‌ی دوم، دوره‌ی دوم، ص ۱۰۹-۱۳۵.
۹. قلی‌زاده، آذر؛ کشتی آرای، نرگس؛ سهرابی رنانی، مریم (۱۳۹۰) «نقش به کارگیری مهارت‌های مدیریت تنوع فرهنگی مدیران در ارتقای سطح مشارکت دانش آموزان»، *فصلنامه‌ی تحقیقات فرهنگی*، دوره‌ی ۴، ش ۴، ص ۱۵۹-۱۸۴.
۱۰. کوروش نیا، مریم؛ لطیفیان، مرتضی (۱۳۸۶) «بررسی رابطه‌ی ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده با میزان اضطراب و افسردگی فرزندان» *خانواده پژوهی*، سال سوم، شماره‌ی ۱۰، ص ۵۸۸-۶۰۰.
۱۱. محسنی، منوچهر؛ دوران، بهزاد؛ سهرابی، محمد هادی (۱۳۸۵) «بررسی استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی کاربران اینترنت (در میان کافی نت‌های تهران)»، *مجله‌ی انجمن جامعه‌شناسی ایران*، سال هفتم، شماره‌ی ۵۴، ص ۷۲-۹۵.

۱۲. نادمی، فرح انگیز؛ سعیدی رضوانی، مصطفی (۱۳۸۵) «بررسی میزان استفاده از اینترنت و پیامدهای روانی اجتماعی آن در دانشجویان دانشگاه آزاد مشهد» <http://bpdanesh.ir>.
۱۳. نوروزی، وحیده (۱۳۸۲) «تأثیر سبک‌های رفتاری خانواده بر وضعیت روانی دانش آموزان و بر نگرش آنان به روابط انسانی در مدرسه»، فصلنامه‌ی نو آوری آموزشی، سال دوم، شماره‌ی ۶، ص ۳۱-۵۵.